

صنعت روی مدار یارانه

تهیه و تنظیم: اتاق خبر انجمن مدیران صنایع خراسان

سر آغاز؛ یارانه از جنگ جهانی دوم تا صفویه

یارانه در جهان با آغاز دخالت دولتها در جهت تصحیح و هدایت امور اقتصادی در مسائل اقتصادی جامعه آغاز شده است. این دخالت به طور عملی با شروع جنگ جهانی دوم کلید خورد. محدودیت‌های شدید منابع و توجه کردن دولتها به بخش‌های خاص در دوره‌های جنگ، موجب شد که دولتها به صورت عملی وارد بازار شوند و با خرید کالاها از تولیدکنندگان به قیمت بالاتر از قیمت بازار، نیازهای زمان جنگ را مرتفع سازند. این کار باعث افزایش قیمت‌ها شده و سبب از بین رفتن گروهی در جامعه می‌شد. دولتها برای اینکه از فشار وارد آمده بر اقشار آسیب‌پذیر بکاهند، با وضع یارانه بر برخی از کالاها، از این اقشار حمایت کرده، در نتیجه، رفاه در جامعه به طور نسبی، حکمفرما می‌شد. در ایران نیز گرچه سابقه اعطای یارانه را می‌توان در دوران صفویه جستجو کرد؛ اما ایران اولین نظام سهمیه‌بندی همراه با یارانه را در زمان جنگ جهانی دوم تجربه نمود. اولین نهاد حمایت‌کننده که وظیفه آن اعطاء یارانه بود، در سال ۵۳ به علت ایجاد تورم ناشی از افزایش قیمت نفت تشکیل شد. وظیفه این نهاد حمایت‌مصرف‌کننده از نوسانات قیمتی و حمایت معقول از تولیدکننده بود. البته اعطاء یارانه در دوران بعد از انقلاب به خصوص در دوران جنگ تحمیلی و پس از آن نیز ادامه یافت ...

همه مصائب صنعتگران در یک نگاه

بحث هدفمند کردن یارانه‌ها نیز در سال ۸۸ داستان عجیبی برای بخش صنعت بود و تولیدکنندگان را بیش از پیش در مورد چگونگی تامین هزینه تولید خود نگران کرد. به این ترتیب در کنار مشکل رقابت با کالاهای خارجی و سه قفله شدن سیستم بانکی در پرداخت تسهیلات، بحث چند برابر شدن قیمت انرژی و افزایش هزینه تمام شده تولیدات صنعتی نیز مطرح شد. در مقابل دولت نیز تلاش کرد تا با تشکیل کارگروه حمایت از تولید به ریاست وزیر صنایع نگرانی صنعتگران را رفع کند و قوانین لازم الاجرائی را برای دستگاه‌های دولتی در جهت استفاده حداکثری از توان ساخت داخل مصوب کند. تسهیل در امور بانکی صنایع و ممنوعیت واردات کالاهای مشابه ساخت داخل جزء اولین مصوبات کارگروه حمایت از تولید بود. در این میان، آنچه نگرانی صنعتگران را در کنار بحث هدفمند شدن یارانه‌ها و افزایش قیمت تمام شده تولیدشان تشدید می‌کرد مقاومت سیستم بانکی در پرداخت تسهیلات به واحدهای تولیدی و بی نصیب ماندن این بخش از تسهیلات پنج میلیارد دلاری بود که وزیر صنایع قول پرداخت آن را به تولیدکنندگان داده بود. به هر حال قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بزودی پس از

کش و قوسهای فراوان بزودی اجرا می‌شود. این قانون یکی از طرح‌های مهم اقتصادی کشور است که به طور حتم بر تمامی بخش‌های اقتصادی تاثیرگذار خواهد بود. چراکه این طرح جوانب مثبت و منفی بسیاری داشته و لذا رمز موفقیت آن در این است که تمامی جوانب آن دیده شده و هرچه می‌توانیم با در نظر گرفتن واقعیت‌های بیشتر از اثرات منفی آن کاسته و اثرات مثبت آن را بیشتر نمائیم.

در ایران نیز گرچه سابقه اعطای یارانه را می‌توان در دوران صفویه جستجو کرد؛ اما ایران اولین نظام سهمیه‌بندی همراه با یارانه را در زمان جنگ جهانی دوم تجربه نمود.

زیرا این طرح به خودی خود یک طرح مثبتی است که سالها پیش باید مورد بررسی و اجرا قرار می‌گرفت. با این حال کارشناسان اقتصادی در عین حال که اثرات مثبت هدفمند کردن یارانه‌ها و برداشتن بار سنگین یارانه‌ها و اصلاح توزیع ناعادلانه فعلی یارانه‌ها را کاملا می‌پذیرند و بر اجرای آن تاکید دارند، نسبت به رفع چالش‌های پیش روی طرح تحول اقتصادی نیز تاکید دارند. برخی بر این عقیده اند حذف یارانه‌ها از ۲ جهت اثر منفی بر صنعت دارد؛ نخست این که رشد هزینه‌های شهروندان با حذف یارانه‌ها، تقاضا برای خرید کالا را کم می‌کند که این تنزل تقاضا باعث کاهش قیمت شده و با توجه به بالا بودن هزینه‌های تولید در ایران به غیراقتصادی شدن تولید و کاهش تولید کالا در کشور منجر شده و به بخش صنعت و تولید آسیب می‌زند. دومین اثر این است که حذف یارانه‌ها شامل خود تولیدکنندگان هم می‌شود. یعنی هزینه‌هایی چون آب، برق، انرژی و حتی مواد اولیه رشد خواهد یافت که جبران آن بسیار مشکل است. اما در مقابل مزایای هدفمند کردن یارانه‌ها، افزایش کارایی نظام اقتصادی از طریق اصلاح قیمت‌ها و ساختار درآمد بنگاه تولید انرژی و همچنین اصلاح تولید در راستای بکارگیری فناوری و انرژی پایین است. بنابر این به نظر می‌رسد در اجرای این طرح باید بخش تولید، صنعت، کشاورزی، معدن و حمل و نقل کشور مدیریت شود تا هزینه تمام شده کالا برای تولید داخلی بالا نرود. از اینرو فعالان صنعتی معتقدند با توجه به پیامدهای حذف یارانه در صنعت بایستی ۲۰ تا ۳۰ درصد از درآمدهای حاصل از هدفمند کردن یارانه‌ها برای حمایت از تولید با محوریت نوسازی ناوگان تکنولوژیکی تولید هزینه شود.

حکایت دلارهای نفتی و صنعت ایران

بطور کلی بخش صنعت با مشکلات عدیده ای که قدمت آن به بیش از چند دهه می رسد، دست به گریبان است. این چالشها و موانع به دو دسته عوامل درون صنعت و محیط خارج از صنعت که خود شامل محیط اقتصادی و... می شود، قابل تقسیم است. نداشتن افق بلند مدت برای توسعه فعالیتهای رقابتی در جهان امروز، توجه ناکافی به توسعه فناوری و آموزش در واحدهای تولیدی که موجب شکاف دانش فنی تولید در ایران نسبت به سایر کشورها و در نتیجه کاهش بهره وری عوامل در فرآیند تولید شده است، فرسودگی ماشین آلات واحدهای صنعتی، به طوریکه در برخی واحدها قدمت ماشین آلات بیش از ۳۰ سال می باشد و بالا بودن قیمت تمام شده محصول نسبت به محصولات مشابه خارجی از جمله چالشهای است که تولیدکنندگان ایران با آن مواجه هستند.

در این راستا به نظر می رسد سیاست های اقتصاد کلان اعم از سیاست های پولی، مالی، ارزی و اعتباری بایستی در جهت توسعه بخش خصوصی و تشویق کارآفرینان در عرصه تولید باشد اما در این میان هدفمندی یارانه چه تاثیری بر روند تولید خواهد گذاشت؟

در پاسخ به این پرسش عضو هیئت رئیسه اتاق ایران حرفهای قابل توجهی برای شنیدن دارد. او معتقد است همانطور که حذف یارانه ها برای صنعت کشورهای دیگر مثل کره و ژاپن مشکلی ایجاد نکرد هدفمند کردن یارانه ها در کشور تاثیر منفی بر صنعت ما نخواهد داشت و صنایع ما باید بتوانند با رقبا به رقابت بپردازند.

مسعود دانشمند درباره اثرات طرح هدفمند کردن یارانه ها بر روی صنایع کشور گفت: صنعت ما در بازار رقابتی چه داخل و چه خارج باید بتواند با رقبای خود رقابت کند اگر صنعتی داریم که بر اساس بازار رقابتی نمی تواند روی پای خود بایستد باید برگردیم و ببینیم که کجای کار اشکال دارد آیا مشکل مدیریتی داریم یا اشکال در عوامل کاهش قیمت تمام شده است. عضو هیئت رئیسه اتاق ایران ادامه داد: ما تا چه زمانی می توانیم نفت بفروشیم و از پول آن بعنوان یارانه به صنعت مان تزریق کنیم تا سر پا بماند.

وی افزود: اصولاً اینکه یارانه ها را برداریم و صنایع، تولید و قیمت های ما سر جای خودش قرار بگیرند کار درست اما پر زحمتی است و اینکار باید مدیریت شده صورت گیرد.

دانشمند با بیان اینکه در این راستا باید به صنعت کمک شود گفت: باید از ۳۰ درصدی که از عواید این طرح به تولید اختصاص داده شده به صنایع کمک کرد اما هدفمند و با برنامه که مدیریت قیمت تمام شده را در دست بگیریم تا بتوانیم در بازار رقابت کنیم.

عضو هیئت رئیسه اتاق ایران مشکل صنعت ما را نرخ بالای بهره بانکی، هزینه استهلاک سرمایه گذاری و هزینه بالای نیروی کار دانست.

دانشمند ادامه داد: در تمام دنیا واحدهای صنعتی برای فعالیت از تسهیلات بانکی استفاده می کنند و وقتی سیستم بانک کشوری سیاست انقباضی را در پیش می گیرد واحدهای صنعتی با مشکل نقدینگی روبرو می شوند. این در حالی است که به گفته معاون برنامه ریزی و توسعه منابع انسانی و امور اقتصادی وزارت کشور تاکنون سالانه ۱۱۰ هزار میلیارد تومان یارانه در کشور به صورت غیر هدفمند در بخشهای مختلف توزیع می شده است.

یحیی محمودزاده می گوید: بیش از ۷۰ هزار میلیارد تومان از این مقدار یارانه ها در هر سال در اختیار طبقه مرفه جامعه است.

وی اظهار داشت: هدفمند کردن یارانه ها بخشی از طرح تحول بزرگ اقتصادی است که با تحقق آن به جای جهت دهی یارانه ها توسط دولت، مردم می توانند با مدیریت خود یارانه ها را هزینه کنند. به گفته وی در حال حاضر ۷۰ درصد یارانه ها در اختیار ۳۰ درصد طبقه مرفه قرار می گیرد و دولت در صدد اصلاح این روبه غلط است.

معاون وزیر کشور تصریح کرد: طرح تحول اقتصادی طرحی مهم برای اصلاح اقتصاد کشور است و دولت در اجرای این قانون به دنبال ایجاد عدالت در توزیع یارانه ها است. حکایت دلارهای نفتی و صنعت ایران.

وی با بیان اینکه ۲۹ درصد تولید ناخالص داخلی را یارانه ها تشکیل می دهد، گفت: ۲۶ درصد از این رقم در امور حامل های انرژی است.

هزینه انرژی پاشنه آشیل تولید

در شرایطی که تعداد نیروی کار و فعال ایران حدود ۲۴/۵ میلیون نفر برآورد می شود آمار اشتغال در بخش صنعت نشان می دهد حدود ۳۰ درصد از نیروی کار کشور در این بخش شاغل هستند. وضعیت اشتغال در این بخش طی سال های اخیر از ثبات قابل قبولی برخوردار نبوده است. از طرفی تورم حاکم بر اقتصاد ایران و همچنین ثبات نرخ ارز در کنار واردات لجام گسیخته کالاها (به ویژه کالاهای مصرفی و محصولات که در داخل کشور مزیت تولید دارند) بیشترین تاثیر را در رشد فزاینده قیمت تمام شده تولید صنعتی کشور داشته و قدرت رقابتی تولید داخلی را کاهش داده و موجب شده حجم سرمایه گذاری ها به ویژه در بخش ماشین آلات با کاهش مواجه شود و تمام این مشکلات قبل از اجرای هدفمند کردن یارانه ها و طرح تحول اقتصادی بر فضای کلی تولید و صنعت حاکم بوده است. حال اگر بدون در نظر گرفتن برنامه حمایتی از بخش تولید این طرح به مرحله اجرا درآید، مشکلات تولید مضاعف خواهد شد. نگاهی به وضعیت کلی یارانه ها نشان می دهد بخش صنعت کشور ۱۶ درصد از کل یارانه های انرژی را به خود اختصاص داده که سهم هر یک از حامل های انرژی به شرح زیر است: ۲۸ درصد برق، ۲۷ درصد گاز، ۲۰ درصد نفت کوره، ۱۰ درصد گازوئیل و هشت درصد نیز گاز مایع.

نکته مهم این است که با وجود اعطای این حجم یارانه به صنعت این بخش تنها سهم ۱۹ درصدی از تولید ناخالص داخلی را داراست و اگر قرار است کاهش اتکا به درآمدهای نفتی در دستور کار باشد باید شرایطی فراهم شود تا سهم صنعت از تولید ناخالص داخلی به بیش از این رقم افزایش یابد. در شرایطی که افزایش قیمت حامل های انرژی بیشترین تاثیر را بر رشد قیمت تمام شده محصولات صنعتی دارند و طی چهار سال گذشته اهداف مورد نظر در زمینه نوسازی صنایع و استقرار تکنولوژی های مدرن در راستای کاهش مصرف انرژی در صنعت کاملاً محقق نشده حذف یارانه های انرژی بدون اتخاذ تدابیر کارساز جایگزین کار را سخت می کند. بر این اساس به نظر می رسد برنامه ریزان با در نظر گرفتن شرایط کنونی واحدهای تولیدی و مشکلات موجود باید نگاه عمیق تری به بخش صنعت داشته باشد. با این حال اثر هدفمندی یارانه ها روی صنایع مختلف یکسان نخواهد بود. با توجه به متفاوت بودن ساختار هزینه، ساختار رقابت در داخل و میزان تعامل با بازار خارجی در صنایع مختلف، آثار ورودی می تواند سطوح متفاوتی از تولید و قیمت تعادلی جدید را ایجاد کند. از سوی دیگر پدیده آزادسازی قیمت نهادهای تولید و مشخصاً انرژی البته موضوع جدید و منحصر به فردی نیست و به لحاظ تحلیلی بسیار شبیه به رفتاری است که شوک های قیمت انرژی به اقتصاد کشورهای صنعتی وارد می کند. با این حال صنعت ایران پس از اجرای هدفمندی

یارانه ها با برخی فشارها صرفاً از طرف تقاضا و هزینه های تولید مواجه خواهد شد. نکته مثبت ماجرا این است که عملیاتی شدن کامل طرح به دو تا سه سال زمان نیاز دارد و صنعت در این فاصله مقداری زمان دارد تا اصلاحات و تطبیق های لازم را انجام دهد. سیاست گذار می تواند با استفاده از ابزارهایی مثل نرخ ارز و گسترش بازار مالی تا حدی این شوک ها را تضعیف کرده و فرصت بیشتری به صنایع ایرانی برای تطابق با وضعیت جدید فراهم کند.

با وجود اعطای این حجم یارانه به صنعت این بخش تنها سهم ۱۹ درصدی از تولید ناخالص داخلی را داراست و اگر قرار است کاهش اتکا به درآمدهای نفتی در دستور کار باشد باید شرایطی فراهم شود تا سهم صنعت از تولید ناخالص داخلی به بیش از این رقم افزایش یابد

طبعاً وضعیت صنعت ایران در سال های آینده صرفاً با تغییر قیمت نهادهای تولید تعیین نمی شود و متغیرهای مهم دیگری مثل رشد کلی اقتصاد، سیاست های تجاری، ریسک های اقتصاد، مقررات بازار کار و وضعیت بازار مالی می توانند اثرات مهمی داشته باشند که تاثیرات طرح هدفمندی یارانه ها را حداقل برای برخی صنایع به یک اثر درجه دوم تبدیل کند. با این همه برای برخی صنایع پیامدهای این طرح می تواند بسیار مثبت باشد که فعالان صنعتی به آن بارها اشاره کرده اند.

بسته حمایتی وزارت صنایع؛ جای نگرانی نیست

اما اخیراً معاون حقوقی امور مجلس و استان های وزارت صنایع برنامه این وزارتخانه برای حمایت از صنایع و ارتقای بهره وری در اجرای هدفمندی یارانه ها را تشریح کرد.

ایرج ندیمی در مورد ۳۰ درصد درآمدهای ناشی از آزادسازی یارانه ها در هدفمندی یارانه ها گفت: اولاً شناسایی صنعت توسط وزارت صنایع انجام شده به ویژه صنایع انرژی بر شناسایی شده و هیچ مشکل شناخت وجود ندارد و شناسه صنعتی توسط وزارت صنایع برای همه صنایع کشور صادر شده و شناخت لازم بدست آمده است.

وی افزود: با شناسایی صنایع موجود کشور و اطلاعات جمع آوری شده شناخت کافی از میزان مصرف انرژی بدست آمده و متقاضیان دریافت یارانه در صنایع خود را معرفی می کنند همانگونه که افراد متقاضی خانوارها برای دریافت یارانه فرم پر کردند، واحدهای صنعتی نیز برای تقاضای تسهیلات ۳۰ درصد معرفی شده اند.

ندیمی گفت: از طرفی همه وزارتخانه ها از محل ۲۰ درصد درآمد ایجاد شده از آزادسازی یارانه ها استفاده می کنند و ۳۰ درصد کمک به صنعت و تولید با توجه به اولویت مصرف انرژی و با لحاظ کردن معیارهای افزایش کارایی اختصاص می یابد.

ندیمی گفت: سناریوهای قیمت بر اساس اولویت رشته‌ها و بنگاه‌های صنعتی در بهره‌مندی از تسهیلات تغییر پیدا خواهد کرد که در این زمینه ۲۳ رشته صنعتی از ۱۵ هزار واحد صنعتی شناسایی شده‌اند.

افزایش قیمت برخی از کالاها باعث جایگزینی تقاضا در سایر کالاها شود و خانوارها مصرف خود را به کالای دیگری ببرند که در این زمینه صنایع آسیب‌پذیر برای حمایت شناسایی شده‌اند

وی افزود: ۹ هزار و ۵۰۰ واحد صنایع نساجی، ظروف شیشه‌ای، کاغذ و چوب و دو هزار و ۳۰۰ واحد فولاد، مس، آلومینیوم، فروآلیاژ، روی و سرب، ۲۷۰۰ واحد صنایع سیمان، کاشی، شیشه، چینی، آجر، گچ، آهک و سنگ، ۲۶۰ واحد تولید قند، شکر، روغن نباتی و ۷۳۵ واحد تولید محصولات شیمیایی برای حمایت شناسایی شده‌اند.

ندیمی تأکید کرد: وزارت صنایع حساسیت بر روی تولید دارد اگر یک بنگاه آسیب ببیند به بقیه خواهد رسید و در این راستا ۱۱۷ رشته صنعتی شامل ۶۵ هزار بنگاه شناسایی شده‌اند که از محل انرژی کمتر آسیب می‌بیند و فرآیندهای جایگزینی خطوط تولید و آموزش بهینه مدیریت انرژی برای آنها تعریف شده است.

معاون حقوقی امور مجلس و استان‌های وزارت صنایع افزود: در برنامه میان‌مدت مدیریت صنایع به روز می‌شود و تولید محصولات کم بازده کاهش پیدا خواهد کرد و محصولات پرمصرف انرژی جایگزین محصولات کم مصرف خواهد شد.

وی افزود: برای بازسازی و تکمیل فرآیند و ارتقاء بهره‌وری انرژی در صنایع ۹۹۰۰ بنگاه شناسایی شده و اقدامات عملی برای کاهش مصرف انرژی مانند روشنایی واحدها، کاهش مصرف انرژی در کوره‌ها و الکتروموتورها با اقدامات خاصی در ارتقاء بهره‌وری برنامه‌ریزی شده است.

از طرفی عرضه و تقاضای انرژی در صنعت در مقایسه با صنایع مشابه جهان مشخص شده و حامل‌های انرژی مانند زغال‌سنگ، نفت خام، گاز طبیعی در تولید محصولاتی مانند فولاد، سرب، روی، آلومینیوم برای وزارت صنایع مشخص شده و آثار تورمی ناشی از افزایش قیمت حامل‌های انرژی در سناریوهای مختلف مورد بحث قرار گرفته و در بخش‌های مختلف تولیدی مانند حمل و نقل، صنعت، کشاورزی و خانگی معین شده است.

معاون حقوقی امور مجلس و استان‌های وزارت صنایع افزود: بر اساس مطالعات انجام شده در وزارت صنایع سهم انرژی در تولید محصولات غذایی و آشامیدنی ۸,۳ درصد، در منسوجات ۱,۶ درصد، در ساخت فلزات اساسی ۱۷,۹ درصد، سایر محصولات کانی ۲۸,۸ درصد، ساخت مواد و محصولات شیمیایی ۱۵,۹ درصد، کک و فرآورده‌های حاصل از نفت ۲۱,۵ درصد و سایر صنایع ۶ درصد ترکیب مصرف سوخت در تولید هر واحد از این کالاها برشمرده است.

ندیمی با تأکید بر اینکه اختصاص ۳۰ درصد به تولید فقط به صورت یارانه نقدی نیست، گفت: اولاً برنامه جبرانی کوتاه‌مدت و ثانیاً برنامه میان‌مدت و بلندمدت در راستای ارتقاء بهره‌وری تدوین شده و اهداف تغییر تقاضا، افزایش هزینه و تورم برای بنگاه‌های صنعتی در نظر گرفته می‌شود.

وی تأکید کرد: همه یارانه ۳۰ درصدی به صورت نقدی پرداخت نمی‌شود بلکه بر اساس اولویت‌ها و برنامه افزایش بهره‌وری در قالب تسهیلات مختلف و کمک به زیرساخت‌ها پرداخت خواهد شد.

وی گفت: اولویت‌بندی حمایت از صنایع در هدفمندی یارانه‌ها با توجه به تغییر تقاضا و افزایش هزینه تولید به ترتیب شامل صنایع نساجی و ظروف شیشه‌ای، چینی، کاغذ و چوب، صنایع فولاد، مس، آلومینیوم، فروآلیاژ، سرب، روی، ریخته‌گری، صنایع سیمان، کاشی، سرامیک، شیشه تخت، چینی بهداشتی، آجر، گچ، آهک، سنگ، صنایع قند، شکر، روغن نباتی، لبنیات، صنایع شیمیایی و پلاستیکی به ترتیب اولویت برای تغییر تقاضا در صورت حذف برخی از حامل‌های انرژی شناسایی شده‌اند.

ندیمی گفت: ممکن است افزایش قیمت برخی از کالاها باعث جایگزینی تقاضا در سایر کالاها شود و خانوارها مصرف خود را به کالای دیگری ببرند که در این زمینه صنایع آسیب‌پذیر برای حمایت شناسایی شده‌اند.

معاون حقوقی امور مجلس و استان‌های وزارت صنایع در مورد برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت حمایت از صنایع گفت: در بهره‌وری نظام مالی توسعه صادرات، توزیع کالا و مدیریت و منابع انسانی و مصرف انرژی مد نظر قرار گرفته و صنایع آسیب‌پذیر شامل صنعت سیمان، فولاد، آلومینیوم و صنعت نساجی شناخته شده‌اند.